

ТЕМА САМОТНОСТІ В МАЛІЙ ПРОЗІ І. ЧЕНДЕЯ ТА І. ЯЦКАНИНА

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 28.

УДК 821.161. 2-3. 09 (477.87) "Чендей+Яцканин"

Талабірчук О. Тема самотності в малій прозі І.Чендея та І.Яцканина; 14 стор.; кількість бібліографічних джерел – 16; мова – українська.

Анотація. У статті проаналізовано типологічно споріднені оповідання «Тестамент», «Син» І.Чендея та «Гіркий смак пищавки», «Скрипка», «Коні вмирають вночі», «Душа в маленькому каштані» І.Яцканина, простежено своєрідність художньої інтерпретації теми самотності.

Ключові слова: оповідання, екзистенція, самотність, ізольованість, відчуження.

Художній світ І. Чендея та І. Яцканина у значній мірі формувався під впливом довкілля: їхня творчість увібрала в себе різноманітний світ природи та народного життя. Закономірно, що героями творів у переважній більшості постають селяни. Схожість між творчістю цих письменників помітив дослідник Д. Федака, котрий переконаний «у генетичній і типологічній спорідненості малої прози Івана Яцканина з українським художнім матеріком, зокрема творами Ф. Потушняка, Ю. Станинця, І. Чендея, В. Басараба» [11, с. 133]. На його думку, «зумовлено це передусім введенням у художню тканину характерів народних, вихоплених із життєвого виру, що має багато спільного — тим людям у житті доводилося продовж віків відстоювати свій народний регіональний закарпатський і загальнонаціональний український менталітет у чужім етнічному оточенні, зберігаючи при цьому традиційно мирну вдачу» [11, с.133].

Напевно, подібність у творчості письменників можна пояснити і їх особистим знайомством, яке розпочалося ще з 80-х років минулого століття. Під час зустрічі І.Чендей подарував колезі зі Словаччини двотомник своїх творів, у якому, крім іншого, написав: «Радий буду й особисто ближче Вас упізнати!» [16, с. 11]. І.Яцканин згадує про це у статті «Неповторний майстер слова» [16] і відзначає, що Іван Чендей «у літературі спорудив, підняв монументальний пам'ятник своєму рідному Закарпаттю» [16, с.12].

Мала проза митців об'єднана духовно, етнічно, ментально, географічно, що і спонукає нас до пошуку паралелей у їхньому творчому доробку. Для творчості обох письменників характерною є екзистенційна заглибленість, увага до теми самотності. Вже з доби романтизму вона постає однією з ключових у художній літературі. Винятком не стала й українська література, в якій, починаючи з творчості Т. Шевченка і до сьогодні, феномен самотності як складник філософії екзистенціалізму притаманний художньому доробку багатьох митців. Т. Даренська спостерегла, що «в українській культурі, завдяки її пафосу національного і соціального служіння, самотність ще донедавна залишалася темою маргінальною (хоча і була досить потужною у своїх "перетворених формах" – темах туги за Вітчизною, нещасного кохання тощо). Натомість, новітній етап розвитку вітчизняної літератури –

90-ті роки ХХ століття – відзначилися своєрідною "реабілітацією" самотності в обох її модусах: і як принципу світобачення, і як особливої теми художньої рефлексії» [3, с.16]. Однак зазначимо, що саме І. Чендей в 70-80-х рр. активно розробляв цю тему, створив глибокі, психологічно правдиві образи самотніх людей. І. Яцканин в українській літературі Словаччини теж вважається одним із найпродуктивніших сучасних письменників, котрий розробляє тему самотності.

Спільною рисою І. Чендея та І. Яцканина в осмисленні екзистенціалу самотності є прискіпливе вдивляння в душі самотніх літніх людей. У І. Чендея — це переважно матері й батьки, дорослі діти яких залишили рідні домівки, що загалом закономірне явище для українців радянської доби. Для закарпатців, чий міцні родинні традиції зрушив радянський устрій у другій половині 40-х років, послаблення або й руйнування сімейних зв'язків було особливо болісним. Про занадто міцні родинні стосунки, як особливість національної ментальності, писав Ф.Потушняк, відзначивши у філософській праці «Світогляд закарпатського народу», що «у нього (*закарпатця*. – Т.О.) сильна прив'язаність родинна. Родина — це середовище, без якого він не може жити. Родичі, діти, жінка — це частина його тілесна і душевна» [8, с. 80]. Натомість самотність героїв І.Яцканина визначає не лише брак спілкування з рідними. Стан їхньої самотності можна охарактеризувати словами Ж.-П. Сартра: «Ми самотні, і нам немає вибачень» [10, с. 7]. Аналіз творчості І.Яцканина з точки зору екзистенціальної філософії ще не ставав предметом літературознавчого дослідження. Про наявність у його прозі проблеми самотності принагідно згадують Я.Джоганик [4] та М.Роман [9], а мистецький набуток І.Чендея у руслі екзистенціалізму побіжно оглянуто в студії С.Віщанської «Екзистенціалізм у творчості М.Кравчука та І.Чендея» [1]. Метою цієї статті є дослідження теми самотності літніх людей у малій прозі обох письменників.

Типологічно спорідненими творами про людську самотність є оповідання «Тестамент», «Син» І. Чендея та «Гіркий смак пищавки», «Скрипка», «Коні вмирають вночі», «Душа в маленькому каштані» І. Яцканина. У цих оповіданнях головною виступає тема самотності людей похилого віку, часто чоловіків. Загалом, як відзначають психологи, літній

вік або старість характеризується відчуттям повноти життя, виконаного обов'язку, завершеності шляху. Зріла мудрість дозволяє дивитися на справу своїх і чужих рук із певної висоти. У негативному варіанті розвивається розчарування, безнадія, розпач і самотність [6, с.14]. Емоційні прояви самотності виражаються у тривожності, нудзі, страхові, спустошеності, депресивному стані. У досліджуваних текстах знаходимо якраз негативне зображення старості, коли люди, залишившись без родини, активного суспільного середовища, втрачають сенс життя. Важливо, що менше йдеться про фізичний стан людини, головне – її дух, душа. Саме на цьому зосереджує увагу І.Чендей, змальовуючи образ баби Семенихи в оповіданні «Тестамент». Вона доживає віку разом із сім'єю старшого сина, але терпить від нього та невістки лише зневагу та байдужість. Морально-етична, психологічна атмосфера в сім'ї, світ людських душ стає об'єктом пильної авторської уваги.

Баба Семениха перебуває в стані глибокої самотності. Як відзначає А.Маслоу, провідними потребами у літньому і старечому віці стають тілесні потреби: потреба в безпеці і надійності. Героїня твору позбавлена цього. Самотність викликає в Семенихи відчуття непотрібності та бажання смерті. Баба не відчуває страху смерті, навпаки, сприймає її як єдиний вихід із самотності, що принесе легкість буття: «Між гілками яблуні Семениха знаходила клаптик синього неба, і її нехитра уява малювала картину: дерев'яніють руки і ноги, останній раз зітхає і заплющує очі. Душа легко покидає змучене хворобою тіло і поміж гілок у супроводі ангелів піднімається на небо...» [13, с.185]. До такої межової ситуації жінку привело розуміння марноти турбот і деякою мірою абсурдності прожитого нею життя. Ті цінності, які були визначальними для неї в минулому – праця заради дітей, їхнього матеріального статку, втратили вартість і не принесли сподіваної віддачі від них — вдячності й шанобливого ставлення. Коли стала немічною, то нікому подати їй теплого молока. Як вирок звучать слова невістки: «Скажи, що нема! Най і за хлібець богу дяку!» [13, с.186]. Семенисі на старості літ не вдавалося скористатися надбаннями минулих трудів на своє благо – не «освітила» себе ними, як це, за порівнянням Юнга, робить сонце: «Викупавши у своєму світлі весь світ, сонце відводить свої промені, щоб освітити себе» [14, с.27]. К.-Г. Юнг у праці «Стадії життя» зазначає, що у літніх людей повинна відбуватися переоцінка цінностей, яка є закономірною, бо наповнює життя людини іншим змістом: «Ми не можемо проводити сутінки життя відповідно до програми його зорі, бо те, що було добрим на зорі, стає дрібним у сутінках, а вранішні істини ввечері стають брехнею» [14, с.26-27]. Усвідомивши марність свого життя, сповнена відчаєм баба дає вистраждану настанову онуці: «Боже! Сило праведна! Чи варто було трудитися для дітей? Недосипали ночей з старим, недоїдали... Аби тільки мало тої землиці купити. Сад насадив Семен, царство йому небесне... А кому? Синові, дітям... А зараз нічим і губи змочити... Виростеш, дитинко, не роби, не

трудися... Спи, їж... бо на цьому світі всіх одне чекає: здоровий хворому не вірить, а ситий голодному не брат! Ой, ні, ні, дорога!» [13, с.186].

Почуття зайвості та самотності Семенихи підсилює поведінка її сина, котрий ще живий матері, взамін на тестамент, обіцяє справити поминки, якщо йому одному залишить усе майно, оминувши в заповіті дочку Параску:

«– Мамко, я вас доглядав! Ви мій хліб їли! Мою воду пили, моїм теплом зігрівалися!.. А помрете, такі похорони справлю, що село не виділо таких! Найму, щоб в усі дзвони били! Не бійтеся, нічого не пошкодую. На поминки всю бідноту нагодуємо! Вдів найму, щоб псалтир читали, а на цвинтарі дам могилку обгородити, дубовий хрест поставлю, яблуню посаджу!» [13, с.188]. Таке ставлення сина ввело Семениху в стан заціпеніння. Не виявляла спротиву, коли син на руках ніс її до нотаря, з байдужим виразом обличчя слухала заповіт, який ствердив уже її холодними руками нотаріус.

Подібний стан вимушеної самотності через відчуження рідних переживає і старий Вільхань, герой оповідання І. Яцканина «Гіркий смак пищавки». Колись він тримав корчму, розводив бджіл, мав єдину в селі шовковицю, а як діти звелися на ноги, то все віддав їм. Роботою для себе вважав випасання корів і її «старався виконувати точно, без будь-яких зауважень з боку невістки» [15, с.53]. Розрадою для Вільханя була його пищавка, грав на ній таємно, щоб ніхто не бачив: «Пищавка співала про щось давнє – таке ніжне, лагідне, та все зникало і зникало, щоб більше не вернутись» [15, с.53]. Старий розуміє і тяжко переживає свою непотрібність дітям, його самоту не здатна розвіяти вже й пищавка: «У Янкового сина хлопець народився. Марком його назвали. Йому місця в домі треба. А мене у пивницю послали» [15, с.55]. У цьому гіркому зізнанні героя відтворено затамований гострий біль батька, що усвідомлює свою старість як причину відлучення від родини. У творі спостерігається втрата зв'язку між поколіннями, це загострює в душі головного героя відчуття зайвості, покинутості та самотності. Найсумніше у цій ситуації те, що ніхто сторонній зарадити старому Вільханеві не може, як це намагався зробити оповідач, з гумором радячи йому: «– Візьміть пищавку і покладіть біля вуликів. Бджоли до неї наносять меду, а ви потім заграєте на солодкій пищавці» [15, с. 56]. Та ця доброзичливість не принесла полегшення чоловікові: «В куточку його вуст промайнуло щось схоже на усмішку, але гірку-гірку» [15, с. 56].

Мотив самотності, спричинений відчуженістю дітей, виразно звучить і в оповіданні І.Чендея «Син». Старий Яків Катрич смиренно сприймає свою старість та самоту. Залишившись після смерті дружини на господарстві, він сподівається на частіші відвідини сина, проте ніколи не докоряє йому за неухвагу, переживає біль самоти наодинці: «– О, що воно таке на світі коїться? Я думав, коли чоловік носить не простий одяг, вже і роботи ніякої не має, вже тільки пальцем показує... – пробував жартувати Яків Катрич, хоча самого душив не-

сказаний докір, чому син так рідко буває дома, а коли і навідується — всього на день, на два дні... От, поки дім був на голові старої, царство їй світле небесне, я не мав жури, як бути, що вечеряти, що класти на стіл. А бодай старий чоловік, каліка такий, як я, тільки без жінки не залишався. — Яків Катрич бідкався, все примовляючи, моркотячи під ніс. Та в тому примовлянні-моркотінні не було і крихти ремства, нарікань, були тільки жаль і біль, що на старі коліна залишився старий-одинокий» [13, с. 405].

Звиклий до роботи, чоловік знаходить розраду в єдиній тепер для нього важливій справі — доглядати за коровою. Це наповнює змістом його самотнє життя: «Тримаю...знаєш, як такому хруневі без корови. Корова і я. Самі-сьмо залишилися, та такий не раз на нас туск приходить, що не приведи святий господи. Беру її на мотузку, веду у верболози на пашу. Вона іде — стара вже, ледве ноги тягне, і я іду, як не своїми, бо ледве несуть мене» [13, с. 406].

Оцей стан самотності Якова Катрича, став причиною самозаглиблення і виокремлення в системі життєвих цінностей найголовніших. Герой свідомий того, що цими ціннісними орієнтирами керувався в житті, однак їхню суть зрозумів тільки на схилі віку. Вимушена самотність «переростає» у стан рефлектуючого самітника, котрий усвідомлений ним істини вже не може скерувати в дію: «Все минається, синку! Все минається. Залишається тільки людське добро...От вчинив ти добре чоловіку, залишитись воно, те добре, і довго-довго буде гріти!» [13, с.406]. Заглибившись у філософію буття, Яків Катрич відкриває екзистенційну незворотність: «Пам'ятай, синку! Подобріти можна! Не можна помолодіти!» [13, с.406]. Отже, старий Катрич наголошує синові на одній із найважливіших категорій в людському житті — категорії часу. Все можна змінити, та повернути час, а з ним і життя — неможливо. Художня інтерпретація екзистенційних категорій лежить у площині філософії М.Хайдеггера та К.Г.Юнга. Час розглядається М.Хайдеггером як одна з найсуттєвіших характеристик буття, яка визначається тимчасовістю, скінченністю людського існування. Три модуси часу (минуле, теперішнє і майбутнє) створюють три структурні елементи існування як «підкування». На думку М.Хайдеггера, людина існує тільки тоді, коли основним у її житті є модус майбутнього часу [12, с. 85]. Люди ж похилого віку не будують довгострокових планів, не намагаються заглядати у майбутнє, для них більше значення має життя в сьогоденні і спогади про минуле. Драматизм стану Катрича увиразнено усвідомленням набутого духовного багатства і неможливістю його зреалізувати максимально. Жити з цими відкриттями йому ще важче: «В моєму серці нині стільки добра, стільки добра!.. Думаю не раз так: стачило б того добра для всіх людей світу... Та що, коли молодість минула... І понесу я це добро з собою, і болить мене тут!» [13, с.406].

Самотня літня людина виступає об'єктом художнього осмислення і в оповіданнях І.Яцканіна

«Скрипка», «Коні вмирають вночі», «Душа в маленькому каштані». У проблемно-тематичному аспекті ці твори типологічно близькі зображенням екзистенційної відчуженості старих людей, котрі через різні життєві обставини опинилися у стані вимушеної самотності.

Сімдесятирічний Возняк із оповідання «Скрипка» після смерті дружини залишився сам. Дочка, після того, як відмовився позичити гроші її чоловікові, навідувалась до батька дедалі рідше. Його екзистенційний стан уже на початку твору відповідає прагненню спокою, небажанню кожного ранку «входити у щоденну одноманітність», душевній незворотності навіть до першого снігу надворі. Ще виразніше це підкреслено художньою деталлю — «розбите дзеркало, яке тримала вкупі тільки стара рама» [15, с.11]. Багато років чоловік боровся з самотою, доглядав господарство, переглядав старі фотографії. Справжньою радістю для нього залишалась тільки подарована колись батьком скрипка, на якій той грав на весіллях. «Коли старого заливала хвиля смутку, брав у руки скрипку, і мелодія пливла по хаті. Любив грати, особливо надвечір, коли хатні кутки чорніли. Брав скрипку — і зразу ставало видніше, підвечірні тіні зникали, ховались від мелодії, бо то звучала його молодість» [15, с. 13]. За українською міфологією скрипка поєднує в собі і божественне, і диявольське начало. Існує переказ, що чорт змайстрував скрипку без «віконець», а Господь доробив її [2, с. 483]. Як зазначено у словнику-довіднику «Знаки української етнокультури», «скрипка символізує дівчину або жінку, а грати на скрипці означає любити» [5, с. 548]. Ця семантика символу дає можливість глибше зрозуміти померклу, потемнілу, як хатні кутки у вечірньому присмерку, без тепла й любові душу головного героя. Саме це штовхає Возняка шукати жінку, і він подався в місто спитати поради в колишнього товариша дитинства Осифа Гучка, котрий уже давно перебрався до міста, а тому, думав Возняк, і не є самотнім серед людей. Основну причину свого рішення, Возняк пояснює Осифові глибоко вистражданим: «Ти знаєш, як я живу? Хата не топтана, ніхто не наварить, не прибере, обізватись нема до кого...», «Я не хочу бути сам» [15, с. 13, 14]. Розмова з Осифом повернула Возняка в реальність, дала зрозуміти, що її часова спрямованість лише вперед, а тому треба приймати все так, як є. Герой усвідомлює, що «краще залишитись там, де був» [15, с. 14], і повертається назад у свою «згорблену, не згорблену», але свою хату. Така художня модель екзистенційної проблеми цілком відповідає філософському трактуванню етапів людського життя Юнгом, яке він підтверджує французьким афоризмом: «Якщо б молодість знала, якщо б старість могла» [14, с. 25].

Возняк повертається додому. Екзистенційний трагізм самотнього автор увиразнює образом єдиного ще спорідненого з усім життям і душею героя об'єктом — образом хати, з якої «на нього повіяло холодом», в яку «вже заліз вечір, по кутках геть темно, ніби хтось розсипав сажу» [15, с.14, 15]. Підсилює його і символічний образ скрипки, на

якій з туги почав грати Вільхань. Вона виводить мелодію невмолимої плинності й незворотності людського життя: «Мелодія розливалася, хотіла вирватись з цієї непривітної хати, блукала по чорних кутках, билась у вікно, падала і знову злітала» [15, с. 15]. Возняк залишився наодинці зі своїм прожитим життям, що підкреслює знову вжита деталь «розбите дзеркало», а також самотністю та неможливістю вирватись з неї, що майстерно передано образом мелодії, яка ніяк не може вилетіти з хати, вона ніби приречена зостатися там. «Тоді він пригадав, як грав з батьком і старшим братом на весіллях. Пригадалися веселі обличчя, вир танців, сміх. Старий грав, і по його обличчі стікали сльози. Хата наповнилась журбою, звук скрипки принишк, і лише біля столу у вечірніх сутінках стояло щось давнє. То старий Возняк прислухався до гомону власного життя, але цю картину-мелодію бачив-чув лише він один» [15, с. 14].

Старий Сахайда з оповідання І. Яцканина «Коні вмирають вночі», як і Яків Катрич з твору «Син» І. Чендея, смиренно сприймає свою старість та самоту. Саме з усвідомлення героєм екзистенційної невідворотності й починається твір: «У неділю старий Сахайда подумав собі, що певно, так воно і має бути: раз біля тебе стільки люду, аж дивно, а потім усі відійдуть, зникнуть, може, й не вернуться, а ти зостанешся сам-самісінький» [15, с. 38]. Сахайда не впадав у відчай, змістом його життя стала робота. Любив коней, помічником та другом йому була кобила Сива. У молоді роки, будучи ще при силі, чоловік по-хазяйськи управляв худобою, за непослух коней вйокав так, що луна неслась дібровою [15, с. 39], або міг лише лютим поглядом попередити Сиву: «Оце було востаннє» [15, с. 40]. Та, підупавши з роками фізично, відчув підтримку тварини, яка, коли віз завис над прірвою, з усієї сили напружившись, витягла його. А Сахайда «від переляку аж упав на коліна і навколішках слідкував за возом, що мчить по рівній дорозі...» [15, с. 41]. Своє розуміння екзистенційного часу чоловік виражає словами: «Таке життя і такий час, ніяк їх не зв'яжеш» [15, с. 38]. Письменник у світлі філософії екзистенціалізму осмислює суть періодів людського життя. У зрілі роки людські цінності змінюються. Сахайда, подібно до Якова Катрича, подобришав, змінив суворість до тварини на співчуття. Він просить молодого сусідського хлопця Юрка допомогти, коли Сива мала привести на світ гачатку. Молодий Юрко, нагомість, прагматичний і жорсткий. Без емоцій і хвилювання він вийшов із стайні і сів курити, а до розгніваного за таку допомогу старого, лише кинув: «Та нащо вам те гача? Який вже із вас газда?» [15, с. 42]. Втративши гачатку й кобилу, старий гостро відчув пустку, марність свого існування: «Зараз старий Сахайда так відчув самотність, як ніколи перед тим» [15, с. 42].

Якщо для героїв зазначених оповідань Якова Катрича, Возняка, Сахайди праця була тим засобом, який давав відчуття наповненості життя, то для старого Зубалю з твору «Душа в маленькому каштані» І. Яцканина вона не мала такої ваги на старості.

Оповідання розпочинається із розв'язки: «Чотири чоловіки тричі стукнули труною об поріг, що аж порох посипався з одвірка. Отак дід Зубаль прощався з рідною домівкою» [15, с. 44]. Використавши прийом ретроспекції, автор будує сюжет твору навколо постаті головного героя – Зубалю. Як і в попередніх оповіданнях «Гіркий смак пищавки», «Скрипка», «Коні вмирають вночі», письменник не подає портретних характеристик героя, а скеровує увагу на його моральні та психологічні якості. Перед читачами постає виважена, спокійна, впевнена у своїх діях і вчинках особистість: «Поважали його. І трохи побоювались, бо такої вже був небіжчик вдачі, що ніколи не просив, не благав. Завзятий аж страшно» [15, с. 44]. У житті покладався тільки на себе, і коли його дружина померла у самі жнива, «навіть тоді ні на кого не сподівався, не надіявся» [15, с. 44]. Згодом, розпродавши все майно, прожив у самоті більше двадцяти років. Він вивів для себе істину свого існування: «Робиш, робиш, ані за тобою, ані перед, нічого не видно» [15, с. 44]. Здається, старий Зубаль осягнув важливість теперішньої миті буття, яка нерозривно пов'язана із минулим та майбутнім. За М. Хайдеггером, «дійсний час є близькістю присутності, котра об'єднує своїм потрібним просвітом простирання з теперішнього, минулості та майбутнього. Ця близькість уже заповонила людину настільки, що вона може бути людиною тільки тоді, коли стоятиме всередині потрібного простирання й терпітиме цю визначальність простирання відштовхуючо-затримуючої близькості» [12, с. 213]. Символом такої єдності для Зубалю є каштани, які були своєрідним духовним осередком його життя. Тому його з усталеного ритму життя вивело повідомлення секретаря села Юрка Пушкаря зрубати каштани. Юрко вважав, що вони нібито «нівечили новісіньку бляху» будинку культури, а для Зубалю дерева вміщували все життя: «Так ти кажеш, каштани тобі заважають?! Слухай, хлопче, а люди тобі не заважають? Не дам, не дозволю, я президентові напишу. Всюди напишу» [15, с. 46]. Ця репліка старого підкреслює, що у своїй самоті він не відрікся від людських цінностей, не зачерствів душею. Чоловік хоче зберегти каштани, та розуміє, що у його віці зробити це самому не під силу. Він іде до крамниці і, замовивши молодим парубкам горілки, просить їх вберегти дерева від знищення: «– Хлопи, не даймо наші каштани, – Зубаль благально поглянув на них і перший узяв чарку горілки. Боїтесь? Чи, може, вам все одно?» [15, с. 49]. Подібно до Сахайди, Зубаль шукає допомоги в молодих, котрі, однак, не розуміють поривань старого:

«– Великі міста пишаються каштанами.

– З нас велике місто ніколи не буде.

– А ви чого мовчите?! — закричав і вдарив рукою Зубаль так сильно, що аж горілка розлилась. У його голосі злилась злість з жалем» [15, с. 49].

Розчарувавшись у людях, Зубаль намагався відокремитися від такого чужого і жорстокого для нього оточення: «Увійшов у хату і зразу почав завішувати вікна плахтами, щоб зовнішній світ не заглядав сюди. Робив це уважно. То зосереджено

закривав вікно, то знову на кілька кроків відступав, чи не пробивається якесь світло, і щоб він не бачив і не чув, що діється надворі» [15, с.50]. Після того, як зрубали дерева, і старий Зубаль покинув цей світ. Його односелець підняв із землі одного каштана, бо гадав, що «душа старого Зубаля сховалась у маленькому каштані й воскресне, як навесні проросте ніжним пагінцем» [15, с.50]. Тут бачимо відгомін філософії індуїзму, згідно з якою душа людини може перевтілюватись у тіло людини, тварини або ж будь-який предмет.

Отже, мала проза І. Чендея та І. Яцканина засвідчує особливий інтерес обох митців до екзистенційних проблем. У творах письменників персонажі

зображені в різних екзистенційних ситуаціях, проте їх об'єднує стан самотності. Він зумовлений відчуттям неповноти прожитого життя, переосмисленням цінностей власного існування, болючим прийняттям особливостей свого віку, коли усвідомлюється неможливість фізично зреалізувати накопичений духовний досвід. Ці переживання виринають на поверхню, коли бракує соціальної комунікації, помирає один з подружжя та відчужуються рідні. Твори вирізняються глибоким психологізмом, що свідчить про високу художню майстерність обох авторів. В оповіданнях відображено різні екзистенційні стани персонажів: від бажання смерті до спокійної буттєвої закономірності.

Література

1. Віщанська С. Екзистенціалізм у творчості М.Кравчука та І.Чендея / Світлана Віщанська // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. – Ужгород, 2007. – Випуск 11. – С.70–73.
2. Войтович В. Українська міфологія / Валерій Войтович. – К.: Либідь, 2005. – 664 с.
3. Даренська Т.В. Екзистенціал самотності як предмет художньої рефлексії / Т. В. Даренська // Режим доступу: http://kf.snu.edu.ua/files/nauka_works_4.html.
4. Джоганик Я. Етичні кореляції персонажів в оповіданнях Івана Яцканина / Ярослав Джоганик // Дукля. – 1994. – № 3. – С.64–72.
5. Жайворонок В. Знаки української етнокультури: Словник – довідник / Віталій Жайворонок. – К.: Довіра, 2006. – 703 с.
6. Заброцький М. Основи вікової психології. Навчальний посібник / Михайло Заброцький. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2008. – 112 с.
7. Ігнатенко І.В. Самотність як фундаментальна умова людського існування (модерна ретроспектива) / І.В.Ігнатенко // Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_48/Gileya48/F3_doc.pdf
8. Потушняк Ф. Я і безконечність (Нариси історії філософії Закарпаття) / Федір Потушняк // Упор., приміт. та післямова Р.Офіцинського. – Ужгород: Гражда, 2003. – 129 с.
9. Роман М. Художня проза Івана Яцканина / Михайло Роман // Дукля. – 2000. – № 3. – С.46–60.
10. Сартр Ж.-П. Екзистенціалізм – это гуманизм // Сумерки богов. – М.: Политиздат, 1989. – С.319–344.
11. Федака Д. З робітні Івана Яцканина / Післямова // Яцканин І. Дерев'яний смуток. – Ужгород, 1997. – С. 127–134.
12. Хайдеггер М. Разговор на проселечной дороге / Мартин Хайдеггер. – М.: Высш.шк., 1991. – 192 с.
13. Чендей І. Зелена верховина. Повесть. Оповідання / Іван Чендей. – К.: Дніпро, 1978. – 439 с.
14. Юнг К.-Г. Стадии жизни / Карл-Гюстав Юнг // Сознание и бессознательное: Сборник / Пер. с англ. – СПб.: Университетская книга, 1997. – С. 13–33.
15. Яцканин І. Дерев'яний смуток / Іван Яцканин. – Ужгород: Гражда-Пряшів: ЕХСО, 1997. – 135 с.
16. Яцканин І. Неповторний майстер слова / Іван Яцканин // Дукля. – 2006. – №1. – С.11–12.

Оксана Талабірчук

ТЕМА ОДИНОЧЕСТВА В МАЛОЙ ПРОЗЕ И. ЧЕНДЕЯ И И. ЯЦКАНИНА

Аннотация. В статье проанализированы типологически родственные рассказы «Тестамент», «Сын» И.Чендея и «Горький вкус пишалки», «Скрипка», «Лошади умирают ночью», «Душа в маленьком каштане» И.Яцканина, прослежено своеобразие художественной интерпретации темы одиночества.

Ключевые слова: рассказ, экзистенция, одиночество, изолированность, отчуждение.

Oksana Talabirchuk

THEME OF LONELINESS IN STORIES I.CHENDEYA AND I.YATSKANYNA

Summary. In the article analyzed typologically related stories “Testament,” “Son” I.Chendeaya and “Bitter taste of fife”, “Violin,” “Horses die at night,” “Life in a small chestnut” I.Yatskanyna, traced the originality of artistic interpretations of the theme loneliness.

Keywords: stories, existence, loneliness, isolation, alienation.

Талабірчук Оксана – здобувач кафедри української літератури УжНУ.